

PATRICIA POSNER

FARMACISTUL
DE LA
AUSCHWITZ

ADEVĂRATA ISTORIE A LUI VICTOR CAPESIUS

CUPRINS

INTRODUCERE	7
PREFAȚA AUTOAREI	11
1. „UNCHIUL FARMACIST“	15
2. CONCERNUL FARBEN	20
3. I. G. AUSCHWITZ	30
4. INTRAREA ÎN SCENĂ A LUI CAPESIUS	38
5. SOSIREA LA AUSCHWITZ	54
6. DISPENSARUL	64
7. „PRIN MINE VEȚI ÎNVĂȚA SĂ-L CUNOAȘTEȚI PE DIAVOL“	78
8. „OTRAVA CELOR DE LA BAYER“	90
9. „UN MIROS DISTINCT“	95
10. EVREII UNGURI	104
11. DINȚII DE AUR	116
12. SFÂRȘITUL IMINENT	124
13. „ÎN AREST OBLIGATORIU“	130
14. „CE CRIMĂ AM COMIS OARE?“	144
15. NIMENI NU ȘTIA NIMIC	158
16. UN NOU ÎNCEPUT	170
17. „NEVINOVĂȚIA ÎNAINTEA LUI DUMNEZEU“	179
18. „BANALITATEA RĂULUI“	198
19. „N-AM PUTUT SĂ SCHIMB NIMIC“	214
20. „INFRACTORI VINOVAȚI DE CRIMĂ“	225
21. BIROCRAȚI FĂRĂ INSPIRAȚIE	231

22. „NU AVEȚI MOTIV DE RĂS“	238
23. VERDICTUL	257
24. „A FOST DOAR UN VIS URĂT“	268
EPILOG	276
MULȚUMIRI	281
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	285
INDEX	293

Libris .RO
Respect pentru oameni și cărți

poveștile altor nazisti mult mai cunoscuți. În timp ce începeam să adun, încetul cu încetul, tot mai multe informații, descopeream o istorie captivantă despre lăcomie și practici denaturate de medicină. Cele câteva cuvinte rostite de Rolf Mengele cu treizeci și unu de ani în urmă au sădit o sămânță, care prindea acum rădăcini. Și a dat naștere unei povești unice, tulburătoare și uneori de-a dreptul înspăimântătoare – povestea farmacistului de la Auschwitz.

CAPITOLUL 1

„UNCHIUL FARMACIST”

Mai 1944. Auschwitz, marele templu nazist al unui genocid înfăptuit la scară industrială, opera la capacitate maximă. Atingând apogeul unei dorințe frenetice de a-i șterge de pe fața pământului pe evreii din Europa, cel de al Treilea Reich începuse să deporteze 800 000 de evrei unguri în lagărul de la Auschwitz, unde vor pieri în camerele de gazare. Lagărul, care va deveni simbolul exterminării în masă, se lupta din greu să țină pasul cu fluxul noilor victime. În acest decor haotic, și-a făcut apariția Mauritius Berner, un medic român, împreună cu soția și copiii lor. Familia Berner și optzeci dintre vecinii lor evrei, ce proveneau dintr-o Transilvanie aflată sub dominație maghiară, au ajuns la Auschwitz înainte de ivirea zorilor, după o călătorie istovitoare de trei zile, într-un vagon de vite.

„De afară, a răzbătut zăngănitul lanțurilor și al lacătelor ce fereau vagoanele, iar ușile s-au deschis, avea să-și amintească Berner mai târziu. Caldărâmul era împânzit de valize și geamantane aruncate claie peste grămadă.”

Soldații SS, așezați unul lângă altul, de la un capăt la altul al trenului, însoțiți de câini alsacieni ce lătrau amenințător, confereau un spectru ireal tabloului scaldat în luminile orbitoare ale reflectoarelor.

„Nu reușeam să înțeleg nici unde suntem, nici ce s-a întâmplat și nici ce reprezenta acest peisaj pustiu și devastator. Ridicându-ne ochii de la șinele de tren, am văzut, la câteva sute de metri depărtare, două coșuri de fum din care țâșneau limbi de foc... La început, am crezut că ne aflam într-o gară mistuită de bombardamente... coloanele imense de foc, care ieșeau de pe coșuri, m-au dus cu gândul fie la o turnătorie, fie la porțile infernului lui Dante.“

Dar în ciuda temerilor sale, doctorul Berner și-a încurajat soția și copiii.

– O să rămânem toți cinci împreună... nu-i vom lăsa să ne despărta.

Un ofițer SS și-a făcut atunci apariția în fața lor.

– Bărbații în dreapta, femeile în stânga.

„M-au despărțit într-o clipită de soția și copiii mei, își amintește Berner. Și au pornit cu toții la drum, târșându-și picioarele, în două coloane paralele, aflate la doar câțiva pași depărtare.“

– Vino și sărută-ne, iubitele! i-a strigat soția lui.

„Și am fugit la ei. Mi-am sărutat soția și copiii, cu obraji brăzdați de lacrimi și glasul gătuț de emoție, uitându-mă în ochii mari, triști, frumoși și înspăimântați ai soției mele. Copiii priveau spectacolul în tăcere, urmându-și mama fără crâcnire. Nu înțelegeau ce se petrece.“

Un soldat l-a îmbrâncit pe Berner în coloana bărbaților. Peste câteva minute, un alt soldat a strigat:

– Doctorii să se așeze aici!

Berner s-a alăturat, așadar, unui grup mic de oameni îngrămădiți în preajma câtorva camioane ale Crucii Roșii. De aici priveau cum un căpitan SS, cu o uniformă impecabilă și mănuși albe, stătea în fața miilor de nou-veniți, ale căror rânduri se întindeau pe o distanță de 400 de metri de-a lungul căilor ferate. Când oamenii se apropiau, unul câte unul, ofițerul SS îi îndruma cu degetul spre dreapta sau spre stânga, despărțind din nou mulțimea. Abia mai

târziu avea Berner să afle că ofițerul era Josef Mengele, iar prizonierii trimiși în coloana din stânga erau condamnați pe loc la moarte.¹

La câțiva pași de Mengele, se afla un alt ofițer SS, mic de statură și îndesat, care stătea cu spatele la Berner. Acesta îi îndruma pe prizonieri după selecția făcută de Mengele. La un moment dat, ofițerul SS s-a întors cu fața, iar Berner, uluit și nevenindu-i să-și creadă ochilor, l-a recunoscut imediat. Căci ofițerul SS din gara de la Auschwitz era nimeni altul decât Victor Capesius, un farmacist de pe meleagurile natale ale lui Berner.

În anii '30, Capesius lucrase ca reprezentant de vânzări pentru IG Farben, marele concern chimic și industrial al Germaniei. Vânzase medicamente ale societății Bayer, filiala farmaceutică a companiei Farben.²

¹ Mărturia lui Mauritius Berner în prezentarea cazului contra lui Robert Mulka, 4 Ks 2/63 Tribunalul Teritorial din Frankfurt am Main, mărturie din 17 august 1964. Vezi și depoziția lui Mauritius Berner din „Verdictul procesului de la Auschwitz: procesul de la Frankfurt/Auschwitz 1963-1965“, film documentar realizat de Rolf Bickel și Dietrich Wagner, First Run Films, 1993.

Până în 1965, procesele din Germania nu aveau stenograme, așa cum se întâmpla în tribunalele din America și Marea Britanie. În unele cazuri, mărturiile citate sunt preluate din articole de ziare sau din înregistrări audio. În plus, declarațiile martorilor și ale inculpaților făcute înainte de proces în fața procurorilor au fost adăugate mai târziu ca probe la dosar.

Pentru mai multe comentarii referitoare la depozițiile martorilor oculari oferite de martori ca Berner, vezi lucrările Rebeccăi E. Wittmann; „Mărturiile supraviețuitorilor și povestea procesului de la Frankfurt/Auschwitz“, disertația lui Fritz Stern din 15 noiembrie 2002, Marquette University; cât și scrisoarea lui Paul Hoffman, adresată Comitetului de la Auschwitz (Berlin), 22 noiembrie 1950, Bielefeld. StA b. LG Osnabrück, 4 Ks 2/52, Hauptakten, vol. II, p. 17R.

Înregistrările audio ale depozițiilor martorilor se află în dosarul 4 Ks 2/63, „Strafsache gegen Mulka...“ (Procesul penal împotriva lui Mulka și a celorlalți), Hessisches Staatsarchiv, Wiesbaden, Germania.

² Citat aparținând lui Berner din articolul „Mărturia doctorului care susține că omul pe care l-a ajutat i-a ucis familia“, *The Fresno Bee Republican*, (Fresno, CA) 18 august 1964, 31. Vezi și mărturia lui Mauritius Berner în prezentarea cazului contra lui Robert Mulka, 4 Ks 2/63 Tribunalul Teritorial din Frankfurt am Main, mărturie din 17 august 1964.

– După izbucnirea războiului, n-am mai știut nimic de Capesius, povestește Berner, până în ziua în care am ajuns cu familia mea la Auschwitz. Și de cine credeți că am dat acolo? De același doctor Capesius.¹

Berner și-a croit drum prin mulțime ca să ajungă cât mai aproape de Capesius. Iar cuvintele i s-au revărsat în cascadă de pe buze.

– Îți mai amintești de mine?! l-a întrebat apoi, rugându-l să-i aducă alături familia – soția și cei trei copii: o fetiță de 12 ani și două surori gemene de 9 ani.

– Ai gemene? l-a întrebat Capesius, vădit interesat.

Împreună cu un alt medic SS, doctorul Fritz Klein, Capesius i-a adunat familia, ducându-i apoi pe toți în fața lui Mengele, ocupat până peste cap cu coloanele imense de prizonieri.

Klein i-a spus lui Mengele de gemenele Berner.

Mengele era obsedat de gemeni, izolându-i de restul prizonierilor pentru experiențele sale. Dar cum războiul urma acum un fâgaș potrivit Reichului, știa că nu se mai putea bucura de luxul de a studia fiecare pereche de gemeni.

– Identici sau fraterni? a întrebat Mengele.

– Fraterni, i-a răspuns Klein.

– Mai târziu, a spus Mengele, fluturând indiferent din mână.

Acum n-am timp.

– Trebuie să se întoarcă printre ceilalți din grup, i-a spus apoi Capesius lui Berner, care îl privea printre lacrimi. Nu mai plânge! Soția și copiii tăi se duc la dușuri. Vă veți revedea peste o oră.²

¹ Citat aparținând lui Berner din articolul „Mărturia doctorului care susține că omul pe care l-a ajutat i-a ucis familia”, *The Fresno Bee Republican*, 31. Vezi și mărturia lui Mauritius Berner în prezentarea cazului contra lui Robert Mulka, 4 Ks 2/63 Tribunalul Teritorial din Frankfurt am Main, mărturie din 17 august 1964.

² Mărturia lui Mauritius Berner, 4 Ks 2/63, Hessisches Staatsarchiv. Vezi și „Verdictul procesului de la Auschwitz: procesul de la Frankfurt/Auschwitz 1963-1965”. Și Berner, citat în articolul „Mărturia doctorului care susține că omul pe care l-a ajutat i-a ucis familia”, *The Fresno Bee Republican*, 31.

Berner a fost apoi trimis la unul dintre sublagărele de muncă silnică de la Auschwitz. Abia după război a aflat că familia sa a pierit în camerele de gazare la nici o oră după sosirea lor în lagăr.

Alte două prizoniere l-au recunoscut pe Capesius în aceeași zi, pe rampa de selecție a lagărului. Medicul pediateru Gisela Böhm și Ella, fiica ei de 19 ani, au ajuns la Auschwitz cu același tren. Ella încercase să le ofere puțină alinare gemenelor lui Berner în timpul cumplitei lor călătorii. Amândouă au fost uimite să-l vadă pe Capesius în gara din lagăr.

Gisela Böhm îl cunoștea pe Capesius din perioada când lucra ca reprezentant de vânzări pentru compania Bayer. Acesta avea o farmacie în orașul ei natal, Schässburg, și îi făcea diverse oferte soțului ei, și el doctor. La un moment dat, le-a prezentat chiar și un film promoțional al produselor Bayer.¹

Ella și-l amintea cu căldură pe Capesius din anii adolescenței, când tatăl său i l-a prezentat ca fiind „unchiul ei farmacist”. El îi făcuse cadou o agendă Bayer. „Eram foarte mândră de agenda mea Bayer, povestește ea ani mai târziu. O arătam încântată colegilor de la școală.”² Capesius petrecea uneori timpul cu familia ei, la un strand din oraș, iar Ella își amintește că se purta „frumos cu ea”.

Când l-a văzut în gara din lagăr, primul gând a fost să-i ceară ajutorul, rugându-l să le separe, pe ea și pe mama ei, de ceilalți prizonieri. Dar nu reușea să-i atragă atenția. „Ce caută aici? s-a întrebat ea. Ce caută un farmacist într-un loc uitat de lume ca acesta?”³

¹ Mărturia doctorului Gisela Böhm, redată în lucrarea lui Bernd Naumann (traducere de Jean Steinberg), *Auschwitz: A Report on the Proceedings Against Robert Karl Ludwig Mulka and Others Before the Court at Frankfurt* (New York: Frederick A. Praeger, 1966), 305; 4 Ks 2/63, Hessisches Staatsarchiv.

² Mărturia Ellei Salomon (născută Böhm), 4 Ks 2/63, Hessisches Staatsarchiv, redată în lucrarea lui Naumann, *Auschwitz*, 304-305.

³ Mărturia Ellei Salomon (născută Böhm), în prezentarea cazului contra lui Robert Mulka, 4 Ks 2/63 Tribunalul Teritorial din Frankfurt am Main, mărturie din 19 noiembrie 1964.

CAPITOLUL 2

CONCERNUL FARBEN

Răspunsul la întrebarea Ellei nu era deloc simplu. Ca să înțelegem să căuta la Auschwitz un farmacist ca Victor Capesius, trebuie să știm mai întâi cum a devenit lagărul un centru de profit pentru experimente medicale, muncă silnică și exterminare în masă; trebuie să înțelegem consecințele dramatice ale unui parteneriat militar, industrial și politic încheiat între naziști și IG Farben, cel mai mare concern al Germaniei. În cazul lui Capesius, nu este vorba doar de simpla înțelegere a unei istorii întunecate, ce-a dus la apariția unor lagăre ca acela de la Auschwitz. Ci a faptului că, înainte de război, Capesius a lucrat pentru Farben și pentru Bayer, filiala farmaceutică a marelui concern. Acest lucru i-a consolidat poziția printre mulți dintre naziștii alături de care avea să lucreze în lagăr.

Interessen-Gemeinschaft Farben (Sindicatul Intereselor Comune Farben) a fost înființat în decembrie 1925, cu doar opt ani înainte ca Hitler să devină cancelar al Germaniei. Șase companii importante de produse chimice și farmaceutice au fuzionat pentru a da naștere acestui imens conglomerat. Printre acestea, se aflau cele mai mari firme producătoare de coloranți sintetici – Bayer, Hoechst, BASF și Agfa.¹

¹ Numele companiei Agfa provine de la Aktiengesellschaft für Anilinfabrikation (Companie Producătoare de Anilină), iar BASF, de la Badische Anilin und Soda Fabrik.

În cei 14 ani de existență, de la înființarea companiei și până la începutul celui de al Doilea Război Mondial, Farben se putea lăuda cu patru Premii Nobel, pentru chimie și medicină. Deținea, practic, monopolul asupra patentelor inovatoare, pe primul loc aflându-se fabricarea materialelor sintetice, precum cauciucul și petrolul, precum și a medicamentelor revoluționare menite să trateze afecțiuni ca sifilisul și malaria. Deținea, de asemenea, patente pentru fabricarea morfinei și a novocainei și chiar drepturi exclusive pentru producerea aspirinei ca analgezic. Farben se lăuda cu efectuarea unor cercetări avangardiste în diverse domenii, creând mii de produse diverse – de la zaharină, un îndulcitor sintetic, până la gaze extrem de toxice și combustibil pentru rachete. Cei un sfert de milion de angajați erau mai bine plătiți și mai bine pregătiți decât cei din industriile competitive. Într-un timp-record, printr-o rețea complexă de parteneriate și filiale, Farben a devenit cea mai mare companie de produse chimice din lume și al patrulea conglomerat industrial, asemănător cu General Motors, U.S. Steel și Standard Oil. Era de departe cea mai profitabilă companie din Germania.¹

Chiar înainte de a ajunge la putere, Hitler împărțea o convingere larg răspândită în Germania: țara pierduse Primul Război Mondial în mare parte din cauza faptului că avea prea puține resurse naturale necesare unei bătălii militare îndelungate. Industriile ei vitale au încetat, practic, să mai funcționeze în timpul Primului Război Mondial, deoarece o blocadă navală britanică a tăiat căile de aprovizionare ale Germaniei cu materii prime, precum cauciucul, petrolul, fierul și nitrații. Acest lucru a dat naștere unei crize de produse – de la praf de pușcă la combustibil –, blocând înaintarea trupelor germane pe câmpul de luptă. În cele din urmă, această

¹ Vezi Joseph Borkin, *The Crime and Punishment of IG Farben* (New York: The Free Press, 1978), 6-7.

criză de materiale, cuplată cu foamea populației, a frânt voința nemților de a mai lupta.¹

Hitler, decorat în Primul Război Mondial, credea cu tărie că țara trebuia să fie independentă din punct de vedere militar. Tehnologiile Farben îi ofereau ocazia de a reclădi Germania, fără să mai depindă de alte țări pentru furnizarea de petrol, cauciuc și nitrați. Dar uniunea dintre Hitler, un naționalist cu vederi de dreapta, și compania monolitică a întâmpinat bariere de la bun început. Și asta, deoarece mulți dintre cei mai buni oameni de știință de la Farben și o treime din consiliul director erau evrei. Așadar, ritualul de curtare dintre Farben și cel de al Treilea Reich suferea de o latură schizofrenică. În literatura naziștilor, Farben era „un instrument al capitalului financiar internațional“, sintagmă prin care aceștia susțineau că o mică clică de evrei controla și manipula industriile și piețele financiare din întreaga lume. Farben era uneori poreclită în derâdere I. G. Moloh, aluzie la un zeu canaanit, pe altarul căruia se jertfeau copii. Acest lucru avea drept scop evocarea unei vechi concepții potrivit căreia evreii ucideau copiii creștini și le foloseau sângele în ritualuri religioase. Virulentul săptămânal *Der Stürmer*, cu vederi puternic antisemite, publica numeroase caricaturi ale „Isadorei G. Farben“, o îmbinare jignitoare între Shylock și o prostituată.² (Shylock – cămătar evreu din piesa lui William Shakespeare, *Neguțătorul din Veneția*)

Unele dintre cele mai acerbe critici naziste erau îndreptate împotriva departamentului farmaceutic al companiei Farben, deoarece cercetătorii de aici făceau în mod obișnuit experimente pe animale. Marii lideri naziști erau, în mod surprinzător, niște activiști

¹ „Eliminarea resurselor germane de război, Audierile în fața unui subcomitet al Comitetului Afacerilor Militare, Senatul Statelor Unite, al 79-lea Congres, Sesiunea I, Partea a X-a, 1945.

² Joseph Borkin, *The Crime and Punishment of IG Farben*, 54, 57-58.

inversunați pentru drepturile animalelor, iar Hitler, vegetarian prin excelență, spera ca într-o bună zi să închidă toate abatoarele din Germania. Naziștii au adoptat chiar și legi prin care protejau fondul cinegetic, interziceau folosirea animalelor în filme sau circuri și au declarat ilegale practicile mozaice de sacrificare a acestora. Germania a fost prima țară care a interzis vivisecția. Experimentele efectuate pe animale se pedepseau cu ani grei de detenție în lagărele de concentrare sau, uneori, chiar cu moartea. Unul dintre cercetătorii de vază ai companiei Farben, Heinrich Hörlein, susținea că experimentele pe animale jucau un rol vital în testarea unor tratamente salvatoare pentru oameni. Naziștii considerau că o asemenea opinie reprezenta încă o dovadă a faptului că Farben era „o organizație evreiască internațională“.¹

Carl Bosch, chimistul laureat cu Premiul Nobel, aflat în fruntea companiei, nu îl agreea pe Hitler. În opinia lui, naziștii erau doar niște golani politici, neștiind să aprecieze inovațiile științifice care întruchipau coloana vertebrală a companiei Farben. Dar, odată cu ascensiunea la putere a lui Hitler, Bosch a înțeles că marele concern trebuia să se transforme dintr-o companie marginalizată și privită cu neîncredere într-un partener indispensabil.² Bosch a deschis, așadar, visteria societății și a devenit cel mai mare susținător al naziștilor în alegerile din 1933, unde Hitler a obținut aproape șase milioane de voturi și și-a consolidat poziția de cancelar.³ Bosch l-a trimis, de asemenea, pe purtătorul de cuvânt al companiei, care se lăuda că avea legături strânse cu naziștii, să susțină în fața Berlinului

¹ Citat din lucrarea lui Morris Goran, *The Story of Fritz Haber* (Norman, OK: University of Oklahoma Press, 1967) 39.

² Vezi lucrarea lui Peter Hayes, *Industry and Ideology: IG Farben in the Nazi Era* (New York: Cambridge University Press, 1987).

³ Diarmuid Jeffreys, *Hell's Cartel: IG Farben and the Making of Hitler's War Machine* (New York: Henry Holt & Co.). Kindle Edition, p. 170, 172.